

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE ALTERNATİF BİR YÖNTEM: KARİKATÜR

Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Harun ER

Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Refika YAVAŞER

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Erhan AYDIN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu çalışmada, 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim” konusunun öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi incelenmiştir. Araştırma 2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı güz döneminde Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Muğla İl merkezinde bir ortaokulda yapılmıştır. Araştırmaya okulunun 6. sınıfında öğrenim gören 65 öğrenci katılmıştır. Araştırma Ön test-Son test kontrol gruplu modele uygun deneysel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Konu kontrol grubunda düz anlatım yöntemiyle, deney grubunda karikatür ile etkinlik temelli işlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; deney ve kontrol gruplarının başarı puanları arasında deney grubunun lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, karikatür, akademik başarı.

AN ALTERNATIVE METHOD IN SOCIAL STUDIES EDUCATION: CARTOON

ABSTRACT

In this study, 6th grade social studies in the curriculum "life on Earth" in the teaching of the subject of "poles of the unit when changing climate" the use of students' academic success of cartoon effect. The research is a study of an experimental pretest-posttest control group according to the model. Research the Mugla province a primary school 6th covers 65 students studying in class. Topic in the control group, the experimental group lecture method, if that method is not supported with the cartoon. The obtained data were analyzed using SPSS software package. According to the results of the analysis; experimental and control groups in favor of a significant difference between experiment group achievement points.

Key Words: Social Studies, cartoon, academic achievement.

1. GİRİŞ

Öğrencilerin, bilgi, beceri, tutum ve değerleri geliştirmelerinde kullanılan araç, gereç ve kaynaklara öğretim materyali adı verilmektedir (Avşar, 2007). Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin görmedikleri tanık olmadıkları geçmiş olayların ve coğrafi konular yer almaktadır. Bu nedenle geçmiş olayları yeniden canlandıracak, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi tanımalarını sağlayacak görsel materyaller kullanılmalıdır (Durualp, 2006). Yapılan araştırmalar öğrencilerin; %83'ünün görme, %11'inin işitme, %3,5'inin koklama, %1,5'inin dokunma, %1'inin de tatma duyularıyla edinilen yaşantılar sonucu öğrendiğini ortaya koymuştur (Ulusoy, 2009). Bu durum göstermektedir ki öğretimde görsel materyallerin kullanılması öğrenmeyi daha da kalıcı hale getirmektedir.

Görsel materyal kullanmada temel amaç; bireyin zihinsel bağımsızlığını ve yaratıcılığını geliştirmek, öğrenmenin kalıcı ve anlamlı olmasını sağlamaktır (Dereli, 2008). Öğrenme ile ilgili yapılan araştırmalarda öğrenmelerin çoğunun görsel betimlemeler ile gerçekleştiği görülmektedir. Görsel öğeler öğrenme ortamını geleneksellikten kurtarır ve öğrenmeyi artırır. Dinleyerek öğrenme %10 gerçekleşirken, bu orana görme olayı da eklenince %80'lere yükselmektedir. Ateş'in aktardığına göre Paiviyo'ya göre, resimler önemlidir, çünkü sözel bilgiye göre anımsanma olasılığı daha yüksektir (Ateş, 2006). Sosyal Bilim konuları, geniş kapsamlı dersleri içermesi nedeniyle öğrencilerin çok yönlü gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Öğretimin etkili ve verimli olabilmesi için iyi düzenlenmiş öğretim materyaline ihtiyaç vardır (Kılınç, 2006). Derslerde yerinde ve doğru şekilde kullanılan öğretim materyalleri, öğrencilerin akademik başarılarını yükseltmekte ve derse karşı olumlu bir tutum geliştirmelerini sağlayabilmektedir (Başak, 2002; Eşgi, 2006; Seferoğlu, 2006; akt: Akengin ve İbrahimoglu, 2010). Bu öğretim materyallerinden birisi de karikatürlerdir.

Karikatür, İtalyanca bir kelime olup abartma, yükleme anlamlarına gelen "Caricare" sözcüğünden türemiştir (Özer,1985; Kılınç, 2006; Özalp, 2006; Özşahin, 2009). Karikatür literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

TDK'ya göre karikatür: "İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim". "Bir kimsenin, bir nesnenin bazı özelliklerini güldürücü biçimde belirten eğlenceli resim" (Oruç, 2006). "Bir kişinin ya da bir olayın gülünç ve çarpıcı yanını yakalayıp öne çıkartarak, abartılmış çizgilerle gülmeceye dönüştürme sanatıdır" (Avşar, 2007). "Karikatür, düşüncenin mizahla yoğrulup çizgiyle uyumlu bir şekilde betimlenmesi şeklinde tanımlanabilir" (Akkaya, 2011). "Karikatür; İnsanın veya eşyanın abartılarak çizilmesi olayıdır. Günümüz anlayışında ise karikatür, çizgide mizah yapma sanatıdır" (Kılınç, 2006). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere karikatürün, çok yönlü, zengin ve dikkat çekici unsurları bünyesinde barındıran yapıya sahip bir materyal olduğu ifade edilebilir.

Kazanevsky karikatürleri üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre ilki insanoğlunun felsefi sorunlarını yansıtan çizimler, ikincisi toplumun sosyal yapısını eleştiren

karikatürler, üçüncüsü de sessiz/ sözsüz mizah ya da saf mizahı kapsayan karikatürlerdir (Özşahin, 2009; Akkaya, 2011).

Karikatür temel olarak üç ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlar:

1. Sanat unsuru: Karikatür güzel sanatların bir dalı olmakla birlikte bir nesneyi komik biçimde çizme yoluyla mizah üretmektedir.
2. Fikir unsuru: Fikir karikatürün olmazsa olmaz bir unsurudur. Karikatürün seyirciler için komik bir mesajı vardır. Karikatür fikirleri yayan ve mesaj veren bir sanattır.
3. Mizah unsuru: içeriğinde mizah olmayan bir resimler karikatür sayılmaz Mizahın karikatürdeki işlevi iletilmek istenen ana mesajı vermesidir (Avşar, 2007).

Başka bir sınıflandırmada ise karikatürler üç gruba ayrılmıştır. Bunlar; editoryal (politik), esprili-komik (gag) ve açıklayıcı-aydınlatıcı (illustrative) şeklindedir. Politik karikatürler, güncel olaylar hakkında görsel barındıran hem mizahi olup hem de eleştiri içeren karikatürlerdir. Bu karikatürler genellikle karikatüristin politik bakış açılarını yansıtır. Esprili-komik karikatürler ise, genellikle bireyleri ya da toplulukları alaycı bir şekilde ele alan karikatürlerdir. Açıklayıcı-aydınlatıcı karikatürler ise, öğrenme materyalleri ya da reklamlar ile bağlantılı olarak kullanılan ve onlara ilişkin önemli noktaları ön plana çıkaran malzemelerdir (Özşahin, 2009).

Uslu, (2004) karikatürlerle ilgili yapılan başka bir sınıflandırma ise malzemenin tarzı, tekniği ve kurgu-yapı özelliklerine dayalı sınıflandırmadır. Karikatürler, bu sınıflamada yazılı ve yazısız karikatürler olarak ikiye ayrılmaktadır. Yazılı karikatürler, genellikle gazetelerde yayımlanan görselin yazılarla desteklendiği karikatürlerdir. Yazısız karikatürler, evrensel olma ve sanatsal kaygı taşıyan ve yazının en az düzeyde kullanıldığı veya hiç kullanılmadığı karikatürlerdir. Tekniğine göre karikatürler ise renkli ve siyah-beyaz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Renkli karikatürler, yazı ve çizgilerin çeşitli boyalarla renklendirilmesiyle oluşturulmuş karikatürlerdir. Siyah-beyaz karikatürlerde beyaz zemin üzerinde siyah mürekkep kullanılarak üretilmiş karikatürlerdir. Kurgu-yapı özelliklerine göre karikatürler ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan tek kare karikatürler, esprinin tek bir karede anlatıldığı karikatürlerdir. Bant karikatürler ise bir olay örgüsü şeklinde devam eden karikatürlerdir (akt: Özşahin, 2009).

Günümüz dünyasında bilginin değişimi ve dönüşümü çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bunun yanında bilginin geniş kitlelere ulaşması noktasında da çok hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu yoğun süreçte “görselleştirme” diye ifade ettiğimiz unsur, günlük yaşantımız ve eğitim hayatımız açısından büyük önem ifade etmektedir. Çünkü görsel materyallerin yazıya oranla, daha geniş kitlelere, daha kısa sürede ve anlaşılır bir biçimde ulaşacağı söylenebilir (Winarski, 1997). Bu açıdan bakıldığında görsel materyaller, diğer bir ifadeyle karikatürler güçlü aynı zamanda etkili bir iletişim aracı olarak kabul edilebilir.

Karikatürlerin etkin bir unsur olarak, eğitimin değişik alanlarında kullanılabilirliği üzerine çeşitli tespitler ortaya konmuştur. Bu tespitler; “bireyin okuma ve anlama becerisini geliştirmesi, çelişki ve karmaşıklıkları gidererek motivasyonu artırması, düşünme ve problem

çözme becerisini geliştirmesi, gerçekliği ispatlanmış bilimsel bilgileri ulaşılabilir kılmak” (Demetrulias, 1982), (Godstein, 1986; Jones, 1987; De Fren, 1988; Heintzmann, 1989; Naylor ve McMurdo, 1990; Guttierrez ve Ogborn, 1992; Peacock, 1995) şeklinde ifade edilebilir (Uğurel vd., 2006:36, akt:Palaz, 2010:9).

Eğitimde karikatürlerin rolü yalnızca görsel bir araç olması değil içeriğinde mizah unsurunun da yer alması nedeniyle öğrenme öğretme açısından önemli bir yere sahip olmasıdır. Karikatür ile iletişim kurmak kolay ve istenilen mesajı öğrenciye iletmek mümkündür (Ayyıldız, 2010). Karikatürlerden, öğrencilerin sözel sorgulama yeteneklerini geliştirmesinde yararlanılabileceği gibi öğrenmelerine yardımcı olması açısından da faydalanılabilir (Vogler, 2013). Karikatür, öğrencilerin düşünme, yazma, anlama ve fark etme özelliklerini daha da geliştirmekte, öğrencinin düşünce zenginliğini ve çeşitliliğini arttırmaktadır (Morrison, Bryan ve Chilcoat 2002, Üner, 2009). Karikatürler, tartışma ve eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmesi açısından öğretimde etkili bir materyal olarak kullanılabilir (Cho ve Reich, 2008).

Eğitimciler, eğitim sürecinde karikatürlerin, özgüveni yetersiz öğrencilerin düşüncelerini ifade etmede ve onları cesaretlendirmede bir motivasyon aracı olarak kullanıldığında faydalı olabileceğini belirtmişler (Haugaard, 1973), ayrıca öğrencilerin okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinde ve bilişsel kavrayış ve anlayışlarını denetleme noktasında da önemli bir unsur olabileceğini ifade etmişlerdir. (Keogh & Naylor:2004; akt:Demir, 2008:38). Öğretmenler karikatürleri kullanarak, popüler kültürü ve güncel olayları sınıfa kolay ve etkin bir şekilde taşıyabileceklerini (Wax, 2002), aynı zamanda öğrencilerin yaratıcılıklarını arttırarak keşfetme yeteneklerinin de gelişimini sağlayabileceklerini belirtmişlerdir (Alaba, 2007).

Yukarı ifade edildiği şekliyle karikatürler, eğitim açısından, farklı alanlarda kullanılabilir zengin içeriğe sahip, etkili ve özgün bir materyal olarak kabul edilebilir. Karikatürlerin, eğitimsel amaçlar için değişik şekillerde kullanılması Sosyal Bilgiler dersi için de etkili bir öğretim materyali haline gelmesine neden olmuştur (Oruç, 2006). Karikatür ile Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin öğrenci başarısı ve tutumu üzerinde olumlu etkisi olabileceği düşünülmektedir (Akengin ve İbrahimoğlu, 2010).

Bu çalışmada, görselleştirmenin en önemli ürünlerinden biri olan karikatürlerin Sosyal Bilgiler öğretimi açısından önemi, yapılan örnek bir uygulamayla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı: Araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler dersinde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarısına ve tutumlarına olan etkileri tespit etmek olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Deney ve kontrol gruplarının tutum ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Deney ve kontrol gruplarının başarı ön test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Kontrol grubunun ön test ve son test sonuçlarına göre,

- 3.1. Başarı,
- 3.2. Tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Deney grubunun ön test ve son test sonuçlarına göre,
  - 4.1. Başarı,
  - 4.2. Tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Deney ve kontrol gruplarının tutum son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. Deney ve kontrol gruplarının başarı son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. YÖNTEM

Araştırmada, öğretim materyali olarak karikatürün kullanıldığı yöntemin öğrenci başarısına etkilerini belirlemek amacıyla Ön test-Son test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışmada uygulanan yöntemin etkisini belirlemek amacıyla Ön test-Son test kontrol gruplu yarı deneysel yöntem kullanılmıştır. Ön test-Son test kontrol gruplu desen yaygın kullanılan bir desendir. Bu desende biri deney bir kontrol grubu olmak üzere iki grup vardır. İki grupta da deney öncesi ve deney sonrası ölçmeler yapılır (Karasar, 2002). Çalışmada rastgele gruplar biri deney biri kontrol grubu olarak atanmış ve her iki gruba da hem Ön test hem son test uygulanmıştır.

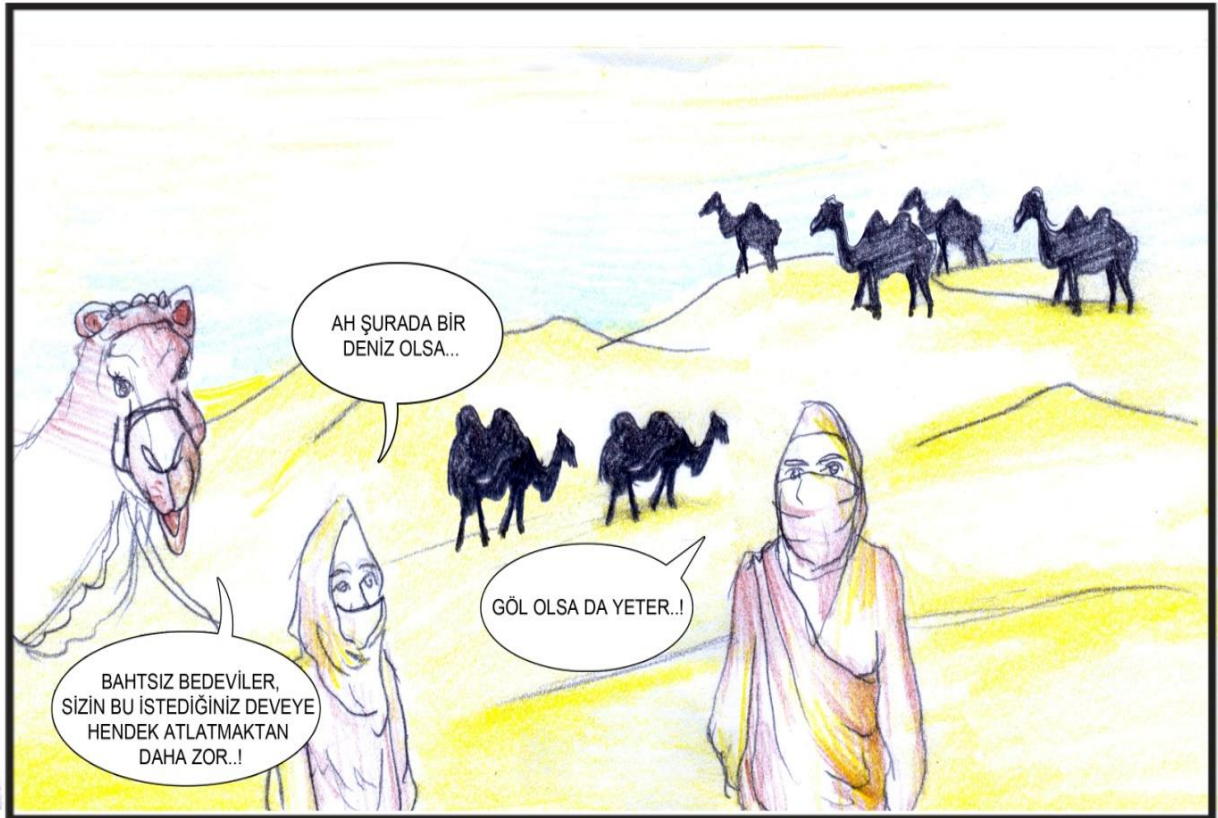
Çalışma Grubu: Çalışma grubu Muğla il merkezinde bir ortaokulda bulunan 6. Sınıf 4 şube içerisinden rastgele yöntemle 6/A şubesi (32 öğrenci) deney grubu, 6/B şubesi (33 öğrenci) kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Deney grubunda araştırma süreci öncesi gruptaki öğrencilerin araştırmacılara alışması için deneme dersleri yapılmıştır.

Ölçme Aracı: Araştırmada öğrencilerin derse olan tutumunu ve dersteki başarı durumunu ölçmek için tutum ölçeği ve başarı testi hazırlanmıştır. Ölçme araçlarının oluşturulmasında öncelikle alan ilgili literatürler incelenmiştir. Ölçme aracının maddeleri oluşturulduktan sonra 5 alan uzmanı görüşü alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ölçme aracının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için pilot uygulama yapılmıştır.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumunu ölçmek için 32 maddeden oluşan 4 likertli ölçme aracı uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda tutum ölçeğinin tek boyutlu olduğu ve toplam varyansın % 73'ünü açıkladığı bulunmuştur. Tutum ölçeğinin iç tutarlılık değerinin .892 olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim” konusundaki başarı durumunu belirlemek için 15 maddeden oluşan 4 seçenekli çok seçmeli bir başarı testi oluşturulmuştur. Başarı testinin güvenilirlik çalışmalarının yapılması için 45 kişilik pilot bir gruba uygulanmıştır. Uygulama sonucunda yapılan analiz sonucuna göre ölçme aracındaki maddelerin ortalama güçlük düzeyinin % 57, madde ayırıcılık indeksinin .49 olduğu bulunmuştur. Ölçme aracının Kr 20 değerinin .815 olduğu tespit edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi: Araştırmada kullanılan testteki her bir soru için öğrencilerin verdikleri doğru cevaplar 1, yanlış cevaplar ise 0 olarak puanlandırılmıştır. Öğrencilerin ön test ve son test puanlarından elde edilen veriler SPSS 14.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Kontrol ve deney gruplarının sonuçları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizlerde bağımsız gruplar için t-testi kullanılmıştır. Ayrıca, deney gruplarının ön test-son test puanlarına ilişkin analizlerde ve kontrol gruplarının ön test-son test puanlarına ilişkin analizlerde bağımlı gruplar için t-testi kullanılmıştır. Uygulama aşamasında kullanılmak üzere konuyla ilgili karikatürler belirlenmiş karikatürlerin öğrencilerin seviyesine uygunluğu, konuya uygunluğu ve hedef kazanımı karşılaması konusunda 12 uzman görüşü alınmıştır. Uygulama sırasında deney grubu öğrencilerine powerpoint ile karikatürler sunulmuş daha sonra öğrencilerden karikatür çizmeleri istenmiştir. Bu şekilde öğrencilerin karikatürü nasıl algıladıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 1: Çalışmada kullanılan iklimin insan yaşamı üzerindeki etkisine örnek bir karikatür.

3. BULGULAR

Deney ve Kontrol Gruplarının Ön test Puanlarına Ait Bulgular

Muğla'da bir ilköğretim okulunun 6. Sınıfında öğrenim görmekte olan, kontrol ve deney gruplarını oluşturan öğrencilerin Ön test puanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını test etmek üzere bağımsız gruplar için t-testi kullanılmış ve elde edilen bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön test Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi

Grup	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Deney	32	10.04	1.77	63	1.458	.250
Kontrol	33	9.37	1.92			

Tablo 1 incelendiğinde; deney grubunda yer alan öğrencilerin Ön test başarı puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=10.04$) kontrol grubunda yer alan öğrencilerin başarı puanı aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=9.37$) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin uygulamaya ilişkin Ön test başarı puanları arasındaki ilişki incelenmiş ve istatistikî açıdan anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır ($t_{(63)}= 1.458$, $p>.05$). Bu sonuca göre, deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesindeki bilgi düzeyleri arasında belirgin bir farkın olmadığı söylenebilir.

Kontrol Grubunun Ön test-Son test Puanlarına Ait Bulgular

Kontrol grubuna öğretim yapılmadan önce ve öğretim yapıldıktan sonra uygulanan başarı testinden elde edilen bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Kontrol Grubunda Yer Alan Katılımcıların Ön test-Son test Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi

Kontrol Grubu	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Ön test	33	9.37	1.92	32	-6.885	.000
Son test	33	12.19	1.71			

Tablo 2'de Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası başarı puanları arasındaki ilişki incelenmiş ve istatistikî açıdan Son test lehine anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır ($t_{(32)}= 6.885$, $p<.05$). Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin Ön test puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=9.37$) Son test puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=12.19$) olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, düz anlatım yöntemi ile Sosyal Bilgiler konularını işlemenin öğrencilerin başarılarını artırmada etkisi olduğu söylenebilir.

Deney Grubunun Ön test-Son test Puanlarına Ait Bulgular

Deney grubuna öğretim yapılmadan önce ve öğretim yapıldıktan sonra uygulanan başarı testinden elde edilen bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Deney Grubunda Yer Alan Katılımcıların Ön test-Son test Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi

Deney Grubu	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Ön test	32	10.04	1.77	31	-8.455	.000
Son test	32	13.16	1.32			

Tablo 3'de incelendiğinde; karikatür ile Sosyal Bilgiler konularını işlemenin öğrencilerin başarılarını artırmada etkisi olduğu söylenebilir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin Ön test puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=10.04$), Son test puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=13.16$) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası başarı puanları arasındaki ilişki incelenmiş ve istatistikî açıdan Son test lehine anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır ($t_{(31)}=8.455, p<.05$).

Deney ve Kontrol Gruplarının Son test Puanlarına Ait Bulgular

Araştırmada planlanan uygulama bittikten sonra deney ve kontrol gruplarına son olarak başarı testi uygulanmış ve elde edilen verilerin analizinde bağımsız gruplar için t-testi kullanılmış elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Deney ve Kontrol Gruplarında Yer alan Katılımcıların Son test Başarı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi

Grup	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Deney	32	13.16	1.32	63	2.570	.013
Kontrol	33	12.19	1.70			

Tablo 4'de verilmiş olan analiz sonuçlarına göre son test sonuçlarına göre deney ve kontrol gruplarının başarı puanları arasında anlamlı farklılık elde edilmiştir [$t_{(63)}=2.570, p<.05$]. Anlamlı farklılığın hangi grubun lehine olduğunu belirlemek için grupların başarı ortalamaları incelendiğinde deney grubunun aritmetik ortalaması ($\bar{X}=13.16$) kontrol grubunun aritmetik ortalaması ($\bar{X}=12.19$) olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre deney grubun lehine anlamlı farklılık elde edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim” konusunda karikatür kullanmanın öğrencilerin akademik başarısına etki ettiği görülmüştür.

Tablo 5. Deney ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Katılımcıların Tutum Ön test puanları

Grup	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Deney	32	3.19	.370	63	1.161	.250
Kontrol	33	3.07	.486			

Tablo 5 incelendiğinde; deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencilerinin uygulama öncesinde Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları arasında belirgin bir farkın olmadığı söylenebilir. Deney grubunda yer alan öğrencilerin Ön test tutum puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3.19$), kontrol grubunda yer alan öğrencilerin tutum puanı aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3.07$) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin uygulamaya ilişkin Ön test tutum puanları arasındaki ilişki incelenmiş ve istatistikî açıdan anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır ($t_{(63)}= 1.161, p>.05$).

Tablo 6. Deney ve Kontrol Gruplarında Yer Alan Katılımcıların Son test Tutum puanları

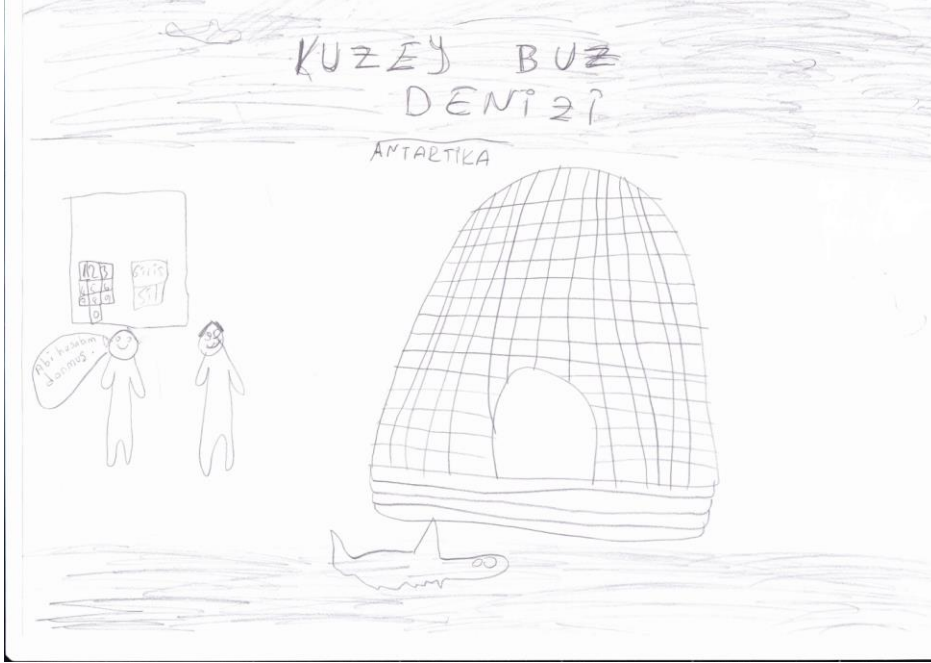
Grup	N	$\bar{X}$	Ss	sd	t	p
Deney	32	3.21	.408	63	1.860	.068
Kontrol	33	3.01	.436			

Tablo 6 incelendiğinde; deney grubunda yer alan öğrencilerin son tutum puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3.21$), kontrol grubunda yer alan öğrencilerin son tutum puanları aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=3.01$) olduğu görülmektedir. Öğrencilerin uygulamaya ilişkin son tutum puanları arasındaki ilişki incelenmiş ve istatistikî açıdan anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır ($t_{(63)}= 1.860, p>.05$). Bu sonuca göre, karikatür ile ders işlemenin öğrencilerin tutumlarını artırmada herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Elde edilen istatistiksel veriler dışında öğrencilerin iklim konusu ile ilgili karikatür çizimleri istenmiştir.

Şekil 2: Sınıf içi etkinlikte öğrenciler tarafından yapılan karikatüre bir örnek.

Şekil 3: Sınıf içi etkinlikte öğrenciler tarafından yapılan karikatüre bir örnek.

4. TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Karikatür sadece eğlence amaçlı değil eğitici bir materyaldir. Karikatürler yazı ile anlatılması güç olan pek çok konunun anlatımında alternatif bir materyal olarak öne çıkmaktadır. Karikatür ile yapılan eğitim ezberci anlayıştan uzaktır. İçerisinde mizah unsurunun bulunması nedeniyle diğer görsel materyallere göre karikatür daha etkileyici ve akılda kalıcıdır (Efe, 2005; akt: Palaz, 2010).

Karikatürlerin en önemli özelliği bireyi düşünmeye sevk etmesi ve sorgulama yapmaya imkan sağlamasıdır. Birey karikatürde gördüklerini anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışır, bu şekilde birçok beceriyi ilişkilendirerek aynı anda kullanmış olur. Sonuç olarak karikatürler uzun süre içinde anlatmaya çalıştığımız birçok düşünceyi, unsuru ya da soyut kavramı kısa sürede anlatmamıza yardımcı olan özgün materyallerdir.

Yapılan bu araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi incelenmiştir. Deney grubu ile kontrol grubunun ön test sonuçlarına göre, uygulama öncesinde öğrencilerin bilgi düzeyleri arasında belirgin bir farkın olmadığı bulunmuştur. Uygulama sonrasında, öğrencilerin uygulamaya ilişkin Son test başarı puanları arasındaki ilişki incelenmiş ve deney grubunun lehine anlamlı bir farkın olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre karikatür destekli öğretimin düz anlatım yöntemi ile yapılan öğretime göre daha etkili olduğu görülmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular bir çok araştırmacı (Durualp, 2006; Kılınc, 2006; Oruç, 2006; Özalp, 2006; Uğurel ve Moralı, 2006; Avşar, 2007; Üstün, 2007; Dereli, 2008; İnel vd. 2009; Özşahin, 2009; Üner, 2009; Akengin ve İbrahimoğlu, 2010; Ayyıldız, 2010; Ersoy ve Türkkan, 2010; Palaz, 2010;

Saraçoğlu ve Gölgeli 2010; Akkaya, 2011; Cengizhan, 2011; İnel ve Balım, 2011; Karakuş, Palaz, Kılcan, Çepni, 2012) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

1. Derslerde görsel materyal kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
2. Uygun konu ve zamanda dersler karikatür ile desteklenebilir. Ancak her materyalin her konuya uygun olamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.
3. Dersin tamamında olmasa bile dikkat çekme amacıyla konuyla ilgili karikatürler ile derse giriş yapılabilir.
4. Özellikle soyut, öğretiminde güçlük çekilen kavram ve konuların anlatılması noktasında, kalıcılığı arttıracığı bir argüman olarak kullanılabilir.

KAYNAKLAR

Akengin, H. ve İbrahimoglu, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Derse İlişkin Görüşlerine Etkisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2010, 29 (2), 1-19.

Akkaya, A. (2011). Karikatürlerle Dil Bilgisi Öğretimi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Alaba, S. O. (2007). The Use of Educational Cartoons and Comics in Enhancing Creativity in Primary School Pupils in Ile-ife, Osun State, Nigeria, 3(10): 913-920

Ateş, S. (2006). İlköğretim Dördüncü Sınıf Metinlerindeki Görsellerin Okuduğunu Anlama ve Özetlemeye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Avşar, S. (2007). Tarih Öğretiminde Karikatür İmgesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ayyıldız, N. (2010). Coğrafya Öğretiminde Karikatür Materyali Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Büyüköztürk, Ş. (2012). Sosyal Bilimleri İçin Veri Analizi El Kitabı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Cengizhan, S. (2011). Modüler Öğretim Tasarımıyla Entegre Edilmiş Kavram Karikatürleri Hakkında Öğretmen Adaylarının Görüşleri, Eğitim ve Bilim Dergisi 2011, Cilt 36, Sayı 160.

Cho, S. ve Reich G. A. (2013). New Immigrants, New Challenges: High School Social Studies Teachers and English Language Learner Instruction, The Social Studies, 99:6, 235-242.

Demir, Y. (2008). Kavram yanlışlarının belirlenmesinde kavram karikatürlerinin kullanılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

- Durualp, E. (2006). İlköğretimde Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karikatür Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ersoy, A. F. ve Türkkan, B. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Çizdikleri Karikatürlere Yansıtıkları Sosyal ve Çevresel Sorunların İncelenmesi, Eğitim ve Bilim Dergisi 2010, Cilt 35, Sayı 156.
- Haugaard, K. (1973). Comic books: Conduits to culture? Reading Teacher, 27, 54-55.
- İnel, D. ve Balım, A. G. (2011). Kavram Karikatürleri Destekli Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonlarına Etkisi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4/1, 169-188.
- Karakuş, U.,Palaz, T., Kılcan, B., Çepni, O. (2012). Sosyal Bilgiler Müfredatında Yer Alan Çevre Sorunları Konularının Öğretiminde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi, Gefad/ Gujgef 32 (2): 363-376 (2012).
- Keogh, B. & Naylor, S. (2004). Concept Cartoons in Science Education. Millgate House Publishing, 206, Cheshire.
- Kılınç, K. (2006). Tarih Öğretiminde Karikatür Materyali Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Morrison,T. G., Bryan, G. ve Chilcoat, G. W. (2002). Using Student Generated Comic Books in the Classroom, International Reading Association, Vol 45, No 8, pp. 758-767
- Oruç, Ş. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Mizah, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özalp, I. (2006). Karikatür Tekniğinin Fen ve Çevre Eğitiminde Kullanılabilirliği Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Özer, A. (1985). Karikatürün Reklamlarda Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Özşahin, E. (2009). Karikatürlerle Coğrafya Öğretimi, Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 20, Temmuz - 2009, s. 101-122.
- Palaz, T. (2010). İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Karikatür Kullanmanın Öğrenci Başarısına ve Derse Karşı Tutumuna Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sakin, S. (2011). Siyasi Karikatürlerde Emperyalizm Milletler Cemiyeti ve Türkiye, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Saraçoğlu, S. ve Gölgeci, D. (2011). Fen ve Teknoloji Dersi “Işık ve Ses” Ünitesinin Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31 Yıl:2011/2 (113-124 s.).
- Uğurel, I. ve Moralı, S. (2006). Karikatürler ve Matematik Öğretiminde Kullanımı, Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 170, 32-47.

Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 10, Sayı 2, Ağustos 2009 Sayfa 85-99.

Üner, İ. (2009). İlköğretim Okullarında Karikatürle Öğrenmenin Öğrencilerin Başarı ve Tutum Düzeylerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Üstün, Ö. (2007). Ortaöğretim Üçüncü Sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Karikatür Kullanımının Yazılı Anlatım Öğretimine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Vogler, K. (2013). Using Political Cartoons to Improve Your Verbal Questioning, The Social Studies, 95:1, s.11-15.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.514eef8cd09531.13998189.

Wax, E. (2002, May 17). Back to the drawing board; Once-banned comic books now a teaching tool. The Washington Post, pp. B.01.

Winarski, D. (1997). "Susan Jeffers: Art of A Thousand Words." Teaching K-8 27, 4, s.36-38.